

**REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT DHE SHKENCËS
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT**

**PROGRAM ORIENTUES PËR PËRGATITJEN E PROVIMIT
KOMBËTAR TË MATURËS SHTETËRORE
PËR SHKOLLAT E MESME**

NË LËNDËN:

EKONOMI – BËRTHAMË

VITI MËSIMOR 2012 – 2013

1. UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Programi orientues i Maturës Shtetërore për lëndën “Ekonomi-Bërthamë”, përfshin konceptet më të rëndësishme të ekonomisë, njohuritë dhe aftësitë themelore që i duhen nxënësit në këtë lëndë. Programi orientues i Maturës Shtetërore për provimin me zgjedhje të lëndës së ekonomisë-bërthamë, për vitin shkollor 2012-2013, përbën një dokument të vlefshëm për mësuesit e gjimnazit, nxënësit e interesuar dhe specialistët e përfshirë në procesin e hartimit dhe vlerësimit të testit të maturës shtetërore.

- Programi përmban dhe siguron informacionin e nevojshëm për mësuesit e ekonomisë së gjimnazit që do të përgatisin maturantët për provimin e ekonomisë-bërthamë si lëndë me zgjedhje në maturën shtetërore 2012-2013.
- Programi orienton nxënësit për njohuritë, konceptet dhe aftësitë kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e ekonomisë-bërthamë si lëndë me zgjedhje në maturën shtetërore.
- Programi përbën një dokument zyrtar që duhet zbatuar me korrektesë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të ekonomisë-bërthamë si lëndë me zgjedhje për maturën shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes nga secili prej grupeve të interesit. Specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të ekonomisë-bërthamë si lëndë me zgjedhje për maturën shtetërore, duhet të mbajnë në vëmendje që nuk duhet të përfshijnë për vlerësim objektiva mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program. Banka e pyetjeve dhe teza e provimit duhet të përmbajnë vetëm ato koncepte, njohuri dhe aftësi të parashikuara në këtë program.

Mësuesit që do të përgatisin nxënësit për provimin e maturës shtetërore në lëndën e ekonomisë-bërthamë duhet të mbështeten në objektivat e këtij programi orientues në mënyrë që të aftësojnë nxënësit për të përvetësuar të gjitha njohuritë, konceptet dhe aftësitë e përcaktuara në këtë program. Për këtë qëllim mësuesi dhe nxënësi duhet të shfrytëzojnë disa materiale burimore.

2. LINJAT DHE NËNLINJAT

LINJA 1: EKONOMIA E TREGUT

Përshkrimi i linjës: Kjo linjë fokusohet në krijimin tek nxënësi/ja i koncepteve dhe arsytimit ekonomike mbi vendimmarrjen në kushtet e burimeve të kufizuara ekonomike. Nëpërmjet kuptimit dhe analizës së këtij fakti, krijohet një kuptim i qartë ekonomik mbi idenë se të gjitha zgjedhjet ekonomike shoqërohen me një kosto.

Nxënësit njihen me veprimin e ligjit të kërkesës dhe ofertës në ekonominë e tregut dhe pajisen me mjetet e analizës që ata mund t'i përdorin edhe në linjat e tjera. Gjithashtu ata njihen e diskutojnë për parimet mbi të cilat bazohet vendimmarrja e firmave, financimi i tyre si dhe nivelet e konkurrencës së tregut. Ç'është ekonomia dhe faktorët e prodhimit, problemi ekonomik themelor dhe sistemet ekonomike, shtyllat e sipërmarrjes së lirë, skema e qarkullimit të aktivitetit ekonomik, kërkesa, oferta, ekuilibri i tregut, kontrolli i çmimeve nga forcat jo të tregut, konsumatori, burimet e të ardhurave dhe kursimi, buxheti vetjak, planifikimi i tij, sipërmarrësi, biznesi i vogël dhe roli ekonomik i tij, format e organizimit të biznesit, burimet financiar të biznesit, tregu i letrave me vlerë, kontabiliteti i biznesit,

prodhimi, kostoja, të ardhurat e firmës, konkurrenca e plotë, konkurrenca monopoliste, monopoli, oligopoli, tregu i punës, aspekte të tjera të tregut të punës, tregu i kapitalit dhe i tokës janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Nënlinja	Objektivat
1.1 Çfarë studion ekonomia?	<p><i>Nxënës/i,-ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • të shpjegojë konceptet pamjaftueshmëri, sistem ekonomik, kosto oportune dhe lidhjen shkakësore ndërmjet pamjaftueshmërisë dhe nevojës për të zgjedhur, duke pranuar koston oportune. • të identifikojë faktorët e prodhimit për një të mirë ose shërbim; • të interpretojë një lakore të mundësive të prodhimit si dhe nëpërmjet saj të ilustrojë koston oportune; • të vlerësojë mënyrën se si sisteme të ndryshme ekonomike e zgjidhin problemin ekonomik themelor; • të përshkruajë veçoritë e shtyllave të sistemit ekonomik të iniciativës së lirë;
1.2. Kërkesa oferta dhe çmimi i tregut	<ul style="list-style-type: none"> • të interpretojë konceptet: treg, çmim, kërkesë, ofertë; • të formulojë ligjin e kërkesës dhe ofertës; • të interpretojë lakoren e kërkesës dhe ofertës; • të shpjegojë faktorët që shkaktojnë zhvendosjen e kërkesës dhe ofertës; • të përcaktojë çmimin ekuilibër të një produkti të dhënë kur janë dhënë kërkesa dhe oferta për këtë produkt nëpërmjet grafikut; • të bëjë dallimin midis një ndryshimi në sasinë e kërkuar, apo ofruar dhe një ndryshimi në kërkesë, apo ofertë; • të vlerësojë ndikimin e ndryshimeve të elasticitetit të kërkesës në sasinë e kërkuar dhe të ndryshimeve të elasticitetit të ofertës në sasinë e ofruar. • të shpjegojë se si ndikojnë në çmimin e tregut ndryshimet në kërkesë dhe ofertë; • të analizojë ndërveprimin e ligjit të kërkesës dhe ofertës në çmimin ekuilibër; • të dallojë çmimin tavan nga çmimi dysheme;
1.3. Konsumatori në ekonominë e tregut	<ul style="list-style-type: none"> • të përshkruajë rëndësinë ekonomike të konsumatorit në ekonominë e tregut si dhe burimet e të ardhurave të individëve dhe format e tyre; • të shpjegojë arsyet pse njerëzit kursejnë; • të analizojë faktorët që ndikojnë në masën e kursimit;
1.4. Fillimi i një biznesi dhe financimi i tij	<ul style="list-style-type: none"> • të listojë format kryesore të organizimit të biznesit. • të gjykojë mbi avantazhet dhe disavantazhet e secilës prej tri formave kryesore të biznesit; • të shpjegojë organizimin e korporatës • të dallojë ndryshimin midis aksionit dhe obligacionit; • të analizojë një bilanc dhe një pasqyrë të rezultateve financiare të firmës.
1.5. Prodhimi, kostoja dhe të ardhurat e firmës	<ul style="list-style-type: none"> • të bëjë dallimin midis kostove fikse dhe atyre variabël; • të llogarisë koston e përgjithshme të prodhimit, koston mesatare dhe atë marxhinale; • të llogarisë të ardhurat e përgjithshme, të ardhurat marxhinale

	<p>dhe të ardhurat mesatare;</p> <ul style="list-style-type: none"> • të llogarisë produktin e përgjithshëm, marxhinal, mesatar; • të shpjegojë funksionin e prodhimit për periudhën afat shkurtër
1.6. Struktura e tregut	<ul style="list-style-type: none"> • të interpretojë konceptet e konkurrencës dhe strukturës së tregut; • të shpjegojë karakteristikat e secilës nga strukturat kryesore të tregjeve: konkurrencë e plotë, konkurrencë monopoliste, oligopol, monopol. • të diskutojë raportet dhe format e shkrirjes së bizneseve; • të krahasojë strukturat e ndryshme të tregjeve;

LINJA 2: EKONOMIA KOMBËTARE

Përshkrimi i linjës: Aktivitetet ekonomike të qeverisë ndikojnë në mirëqenien tonë të përditshme. Njohja me rolin dhe funksionet që ka një qeveri në ekonominë e tregut, dhe identifikimi e analiza e problemeve të ndryshme si papunësia, inflacioni, rënia ekonomike, do të ndihmojë nxënësit që të kuptojnë më mirë realitetin makroekonomik si dhe politikat fiskale apo monetare që ndiqen për stabilitetin e ekonomisë. Në këtë linjë nxënësit mësojnë gjithashtu përmbajtjen, funksionet dhe format e parasë në një ekonomi monetare si dhe rolin e bankave tregtare dhe të Bankës Qendrore. Roli i qeverisë në ekonomi, buxheti i qeverisë, taksat dhe llojet e tyre, deficitit buxhetor dhe borxhi kombëtar, paraja format dhe oferta e parasë, bankat tregtare dhe roli i tyre, banka qendrore, produkti i brendshëm bruto, inflacioni, cikli i biznesit, papunësia, matja dhe format e saj, politika fiskale, politika monetare janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Nënlinja	Objektivat
2.1. Qeveria dhe ekonomia	<p><i>Nxënës/i, -ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • të përshkruajë disa nga të ardhurat kryesore dhe shpenzimet në buxhetin për qeverinë shqiptare; • të vlerësojë taksat, bazuar në parimet e vendosjes së tyre. • të krahasojë tipat e ndryshme të taksave, duke përfshirë taksat progresive, regresive dhe proporcionale; • të interpretojë konceptet e deficitit buxhetor, e borxhit publik dhe lidhjen midis tyre;
2.2. Paraja dhe institucionet financiare	<ul style="list-style-type: none"> • të interpretojë konceptin e parasë dhe karakteristikat e saj dhe funksionet e parasë në një ekonomi monetare; • të shpjegojë rolin e veçantë të bankave si pranuese depozitash dhe dhënëse huash për ekonominë • të përshkruajë organizimin dhe funksionet e Bankës Qendrore të Shqipërisë.
2.3 Treguesit kryesorë makroekonomik	<ul style="list-style-type: none"> • të shpjegojë konceptin e GDP dhe se çfarë përfshihet në llogaritjen e GDP; • të përshkruajë metodat e matjes së GDP; • të japë kuptimin për inflacionin, deflacionin; • të shpjegojë ndikimin ekonomik të inflacionit dhe format kryesore të inflacionit; • të shpjegojë fazat kryesore të ciklit të biznesit;

	<ul style="list-style-type: none"> të shpjegojë konceptin e forcës punëtore; të dallojë format kryesore të papunësisë.
2.4. Stabiliteti ekonomik dhe politikat makroekonomike	<ul style="list-style-type: none"> të përshkruajë mjetet e politikës fiskale. të përshkruajë instrumentet e politikës monetare; të dallojë instrumentet e politikës monetare nga ato të politikës fiskale.

LINJA 3: MARRËDHENIET EKONOMIKE NDËRKOMBËTARE

Përshkrimi i linjës: Vendet dhe ekonomitë e tyre po ndërveprojnë dhe ndërlidhen gjithnjë e më shumë me njëra tjetrën, duke pasur përfitime. Kuptimi mbi tregtinë e lirë, proteksionizmin si dhe kursin e këmbimit valutor do t'i ndihmojë nxënësit të kuptojnë më mirë ndërvarësinë globale ekonomike të vendeve. Tregtia ndërmjet vendeve dhe përfitimet e saj, tregtia e lirë dhe politika proteksioniste, kursi i këmbimit valutor dhe bilanci i pagesave janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Nënlinja	Objektivat
3.1 Tregtia ndërkombëtare	<p><i>Nxënës/i, -ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> të shpjegojë konceptet e përparësisë absolute dhe krahasuese; të përshkruajë disa pengesa në tregtinë ndërkombëtare; të bëjë dallimin midis bilancit të pagesave dhe bilancit tregtar.

3. PESHAT E LINJAVE DHE NËNLINJAVE

LINJA/NENLINJA	PESHA NE %
Linja 1	56%
1.1 Çfarë studion ekonomia?	10%
1.2. Kërkesa oferta dhe çmimi i tregut	19%
1.3. Konsumatori në ekonominë e tregut	3 %
1.4. Fillimi i një biznesi dhe financimi i tij	11%
1.5. Prodhimi, kostoja dhe të ardhurat e firmës	7%
1.6. Struktura e tregut	6%
Linja 2	39%
2.1. Qeveria dhe ekonomia	11%
2.2. Paraja dhe institucionet financiare	6%
2.3 Treguesit kryesorë makroekonomik	16%
2.4. Stabiliteti ekonomik dhe politikat makroekonomike	6%
Linja 3	5%
3.1 Tregtia ndërkombëtare	5%
Totali	100%

